

Patiesības teikšanas jautājums padomju perioda publikācijās par deontoloģiju

Vija Sīle, Ivars Neiders, Vents Sīlis

Rīgas Stradiņa universitāte, Humanitāro zinātņu katedra, Latvija

Ievads. Gan medicīnas ētika, gan likumdošana uzsvēr pacienta tiesības saņemt informāciju par savu veselības stāvokli. Lai noskaidrotu, kā šī prasība tiek īstenota praksē, autori 2012. gadā veica socioloģisku pētījumu, kur, izmantojot kvalitatīvās metodes (daļēji strukturētas intervijas), tika aplūkota patiesības teikšana un asimetriskā attieksme pret patiesības teikšanu mirstošiem pacientiem Latvijā. Pētījuma dati parādīja, ka saistībā ar patiesības teikšanu Latvijā joprojām ir aktuāla padomju periodā medicīnā izplatītā paternālisma prakse, kas paredz, ka ārsta ētisks pienākums ir slēpt no pacienta informāciju par diagnozi un prognozi. Darbs pie tēmas tika turpināts 2013. gadā, pētot šī ētiskā uzstādījuma avotus.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Lai noskaidrotu, kā veidojusies minētā paternālisma prakse, autori 2013. gadā veica padomju periodā izdoto medicīnas ētikas un deontoloģijas mācību līdzekļu satura analīzi. Tā kā autorus visvairāk interesē Latvijas mediķu prakses, tad uzsvars tika likts pirmām kārtām uz publikācijām latviešu valodā (piemēram, Kaņeps V., Viksna L., "Ievads medicīnas deontoloģijā", Rīga: Zvaigzne), taču tika aplūkoti arī krievu valodā publicētie izdevumi.

Rezultāti. Konferences referātā tiks aplūkoti padomju medicīnas ētikas pamatprincipi, tos balstošie argumenti un no tiem izrietošās prakses. Padomju medicīnas ētika, kas tika dēvēta par "medicīnas deontoloģiju" vai vienkārši "deontoloģiju", ideoloģiski balstās "Komunisma cēlāju morāles kodeksā" (1969). Tā uzsvēr mediķa augsto pienākuma apziņu, humānismu (beznosacījuma cilvēkmīlestību), nesavtību un pašaižiedzīgu ziedošanos pacientam. Padomju deontoloģijā pastāv patiesības neteikšanas jeb "svēto melu" pieeja, kuras mērķis ir izvairīties no psiholoģiska kaitējuma pacientam. Lēmums teikt vai neteikt pacientam patiesību par viņa stāvokli balstās mediķa subjektīvajā situācijas izvērtējumā: "Ārsta lēmums ir atkarīgs no viņa klīniskās pieredzes, ētisko, morālo un tikumisko vērtējumu brieduma, sirdsapziņas, intuīcijas" [Kaņeps, Viksna, 1981, 99].

Secinājumi. Literatūras analīze parāda, ka padomju "deontoloģijai" nav saistības ar vispārpieņemto izpratni par deontoloģiju, jo tajā iespējams identificēt tikai divus principus (turklāt savstarpēji saistītus): nekaitēt un darīt labu. Praksē šī pieeja drīzāk ir tuvāka tikumu ētikai, kuras pamatā ir vēlamu ārsta rakstura īpašību ieaudzinašana. Analīze parāda arī, ka dažu mūsdienu mediķu izmantotā valoda un argumentācija par patiesības teikšanu ir ļoti līdzīga tai, kas atrodama padomju perioda ētikas literatūrā.